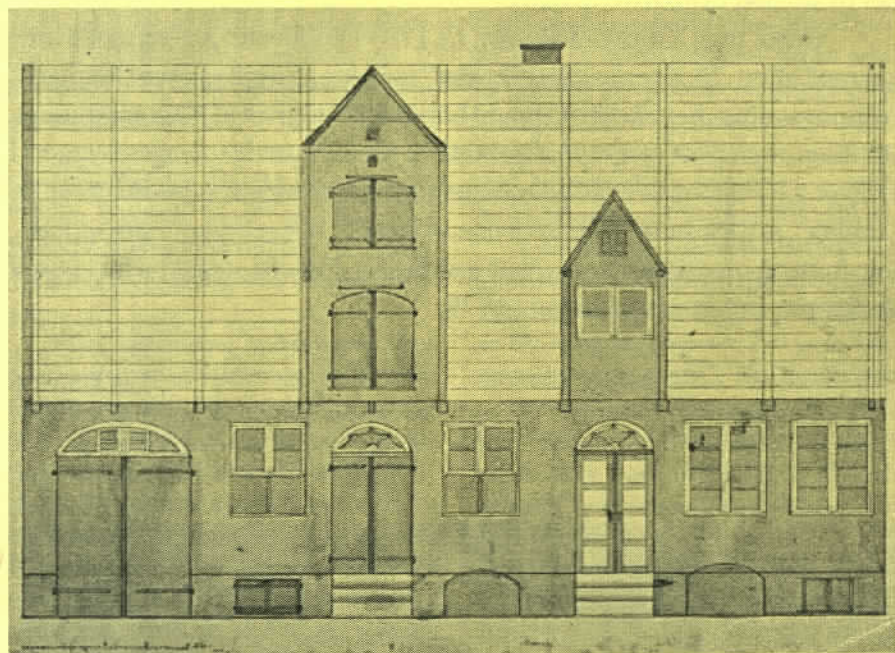

Nyt fra lokalhistorien

Nyhedsblad fra Dragør Lokalarkiv

Nummer 16

2003

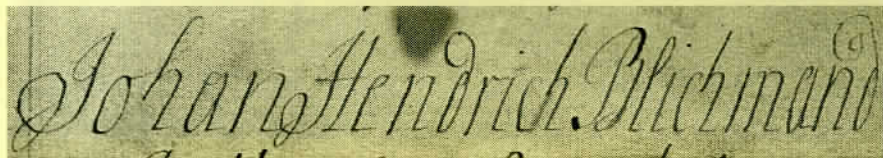

Skipperhusene i Dragør

Husene i Dragør gamle by er hovedsageligt opført fra slutningen af 1700-tallet og frem til omkring 1830. De er alle kendetegnet ved stor enkelthed og mangel på ydre pynt. Blandt de huse, der rejstes i denne periode, er der en gruppe på 13, der klart skiller sig ud - ved deres størrelse og byggemåde, men også ved deres smukke proportioner og et vist patricierpræg. Det er de såkaldte „skipperhuse“, der for nogle vedkommende kan tilskrives en bestemt bygmester, J. H. Blichmann, som kom til byen i 1775 og virkede her til sin død i 1815.

Cand. mag. Gunvor Petersen fik i 1979 publiceret nærværende artikel med titlen „Skipperhusene i Dragør“ i værket „Strejflys over Danmarks bygningskultur. Festskrift til Harald Langberg“ udgivet af Nationalmuseet. Artiklen er en undersøgelse af det tidlige grundmurede toetages byggeri i Dragør eller med andre ord en omfattende og spændende udredning om de såkaldte „skipperhuse“. Det er denne artikel der her gengives i sin oprindelige form og med tilladelse fra Nationalmuseet. Enkelte steder bærer teksten derfor præg af at være skrevet i 1979.

Lis Thavlov

J.H. Blichmanns signatur som han har skrevet den i en regnebog i 1749.
(Original i Dragør Lokalarkiv)

Skipperhusene i Dragør

af
Gunvor Petersen

”Selv om Dragør allerede i middelalderen har haft betydning som fiskerleje, er det først i 1700-tallet, at byen for alvor gør sig gældende”.

I denne indledning til artiklen om Dragør i ”Hvem byggede hvad” sammenfatter Harald Langberg i få ord den udvikling, der har skabt grundlaget for nutidens Dragør.

Efter hansetidens ophør havde Dragør langsomt udviklet sig til en lille fiskerby, der ved 1600-tallets slutning talte omkring 70 ejendomme, hvoraf to gårde. Befolkningen bestod hovedsagelig af fiskere; af andre maritimt betonede erhverv eksisterede kun lodseriet. I løbet af det følgende århundrede skete en total omvæltning, såvel i erhvervsmæssig som i befolkningsmæssig henseende. Dragør blev - som Harald Langberg fortsætter i ovennævnte artikel - en skipperby, der bød den københavnske søfart alvorlig konkurrence. I 1740 kunne amtmanden indberette, at der ”udi denne by bor over 150 familier, næsten alle søfolk”.¹ Søfolkene var i starten indrullerede matroser, der havde tilladelse til at sejle i indenrigsfart med åbne både - en sejlads, hvor hovedvægten for Dragørs vedkommende

lå på brændetransporter. Men derved blev det ikke. De hjemmehørende skibes antal og størrelse voksede og fremgangen trak yderligere folk til - snart havde man større fartøjer, der sejlede på Østersøen og Nordøen, og Københavns skipperlav klagede over konkurrencen fra Dragørskipperne.

Den hastigt voksende befolkning medførte en voldsom byggeaktivitet. I 1758 nævner kgl. hofbygmester Laurids de Thura, at der i byen er 270 huse ”alle temmelig vel byggede”.² Folketællingen i 1787 omfattede 312 huse, og i 1801 opregnedes hele 342 ejendomme. Dermed havde byen i det væsentligste nået det omfang, som den gamle bydel har den dag i dag.³

Den øgede velstand kom i høj grad til at sætte sit præg på byggeriet. Endnu i begyndelsen af 1700-tallet bestod bebyggelsen næsten udelukkende af små, lave, stråtede og lerklinede bindingsværkshuse, bygget af forhåndenværende materialer⁴ og uden håndværkerbistand - en hustype som, om end i stærkt ombygget form, lever videre i mange af Dragørs småhuse den dag i dag. Mellem disse rejste der sig i 1700-tallets løb anseelige huse af mere gedigen byggemåde. De ældste af disse var stadig stråtede bindings-

Skipperhuset Vestgrønningen 18. Søndre del af vestfløjen blev nedrevet i 1933 og erstattet med det nuværende bygningskompleks, ca. 1930.

værksbygninger, men af betydelig solidere udførelse, oftest med udmurede tavler af brændte sten eller kridtsten.⁵ Ved århundredets midte dukkede de første grundmurede huse op, og ved samme tid begyndte tagsten at vinde frem.

Den økonomiske fremgang varede århundredet ud og udmøntede sig, specielt i de sidste årtier, i et omfattende byggeri af et ganske andet udseende, end man hidtil havde kendt til. Søkrigen med England 1807-14 bevirkede – i Dragør, som i andre søfartssamfund – en brat afbrydelse af de gode tider. Tilbagegangen, der forstærkedes af statsbankerotten i 1813 og først blev overvundet i 1830'erne, resulterede i total stilstand i byggeriet.

Blandt de huse, der rejste sig i den sidste del af blomstringstiden, skiller en mindre gruppe sig klart ud ved deres størrelse og hele byggemåde, nemlig de huse,

der af en sen eftertid har fået betegnelsen "skipperhuse" – en noget intetsigende betegnelse i betragtning af, at op imod 50% af byens erhvervsaktive befolkning var skippere. En klar definition af begrebet "skipperhus" eksisterer for så vidt ikke, men fælles for de ejendomme, betegnelsen sædvanligvis hæftes på, er, at der i begyndelsen indgår en grundmuret, teglhængt bygning i to etager, ofte sammenbygget i vinkel med en énetages bygning. Nærværende undersøgelse af Dragørs "skipperhuse" vil derfor inddrage samtlige grundmurede toetages bygninger, opført før midten af forrige århundrede. I det følgende vil betegnelsen "skipperhuse" blive anvendt såvel om de enligt stående toetages bygninger, som om hele vinkelbebyggelser.

Der eksisterer i dag 13 ejendomme af denne kategori, hvortil kommer yderligere

en toetages bygning, nedrevet i dette århundrede.⁶ Størstedelen af disse ejendomme er placeret på hjørnegrunde. Undertaget herfra er dog Lodsstræde 4 og Fogdens Plads 2, begge placeret på særdeles store grunde, i et på opførelsestidspunktet meget sparsomt bebygget område i byen.⁷ Det samme gælder Vestgrønningen 3, der ligger udenfor det egentlige byområde. Endnu længere væk, ude på fælleden sydvest for byen, på hjørnet af nuværende Kastanie Alle og Engvej, ligger "Elisenborg", en grundmuret toetagers bygning, der oprindeligt udgjorde beboelseshuset til en reberbane.

En eksakt datering af disse huse lader sig ikke foretage. De fleste er dog opført i de sidste årtier af 1700-tallet, enkelte lidt ind i 1800-tallet. For vinkelbebyggelsernes vedkommende er nogle opført som sammenhængende bebyggelser, medens den toetages bygning i andre tilfælde er en tilføjelse til ældre bebyggelse. Det sidste gælder således Vestgrønningen 16 og 18, Lodsstræde 4, formentlig von Ostensgade 28 og muligvis Fogdens Plads 2.

Selve den toetages bygning kan være af meget varierende længde. Som yderpunkter kan nævnes Jens Eyberts Plads 1, hvor bygningen måler 3½ alen i længden, og Vestgrønningen 3, hvor den toetages bygning, der måler 25 alen 15 tommer, udgør hele bebyggelsen.

Samtlige toetages bygninger er, uanset længden, ganske smalle – varierende mellem 6 og 9½ alen. Herfra skiller Elisenborg og Kongevejen 2 sig dog ud med 11 alen i dybden, og er hermed mere i overensstemmelse med den almindeligt forekommende husdybde.⁸ Et andet punkt, der skiller disse to ejendomme ud fra de øvrige toetages bygninger, er, at de som de eneste er orienteret øst-vest. Samtlige

andre toetages bygninger er nord-syd-vendte, en kendsgerning som dog let kan forklares, hvor disse bygninger kun er at regne for små tilbygninger, eller hvor de er tilføjet til ældre beboelsesbygninger på grunden. Som det stadig afspejles i Dragørs bebyggelse, var det grundlæggende mønster i byplanen nemlig øst-vest-orienterede beboelselængder, placeret i grundens nordskel.

Endnu et karakteristisk træk ved disse ejendomme er den ret lave tagrejsning, som måske er mest udpræget på de vinkelbyggede ejendomme, hvor tagryggen på den toetagers bygning holder samme højde som på den énetages – men også det enligt beliggende Vestgrønningen 3 har denne lave rejsning.

Betragter man indretningen af disse skipperejendomme, således som den kommer til udtryk i brandtaksationerne, afspejles et billede af en meget sammensat næringsvej.⁹ Nok var husenes ejere og brugere skippere med behov for god plads til skibsgrej og varelager, men bygningerne var også indrettet til brændehus, stald, lade, foder og høloft; næsten alle disse skippere havde et par køer, en englod i Maglebylille m.v. Heri adskiller ejendommene sig ikke fra de øvrige beboelseshuse i byen, der lige så ofte kunne have brændehus og stald i den ene ende af stuehuset som i særskilte bygninger.

Heller ikke hvad planløsningen angår adskiller skipperhusene sig fra den øvrige bebyggelse. Det er den samme type, der går igen overalt: indgang, som regel fra syd, til forstue, hvorfra en trappe fører op til loftet eller anden etage. I forlængelse af forstuen ligger køkkenet med den store åbne skorsten og indmuret bryggerkedel og som regel med indfyring til bilægger-

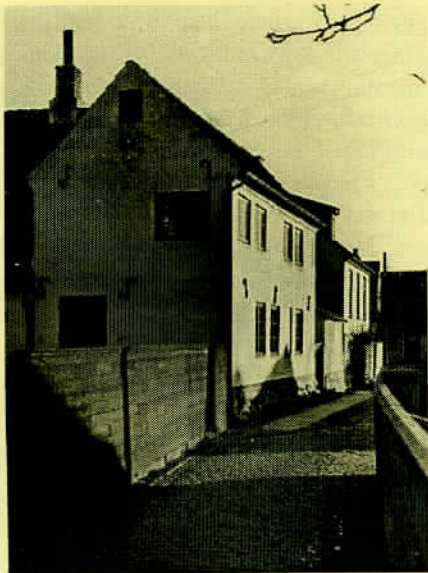

En af de karakteristiske „Blichmann-døre“: Zytvensgade 4

ovne i de tilstødende stuer. Fra forstuen er der adgang til stuerne, oftest én på hver side; ved den ene eller begge gavle er så placeret et kammer. Alle rum går som regel igennem hele husets dybde, undertiden kan der dog med brædder være afskilt et spisekammer eller et sengekammer.

Om end de toetages bygninger kunne være ganske beskedne i størrelse, er ejendommene set som helhed dog alle særdeles imponerende i forhold til byens øvrige bebyggelse fra samme tid.¹⁰ Det må være en lille gruppe af økonomisk særdeles velfungerende folk, der har ladet disse ejendomme opføre. Men hvem er den eller de håndværkere, der har optrådt som bygmestre for disse huse? Dette spørgsmål vil blive søgt besvaret i det følgende.

Trods variationer i størrelse og form fremtræder de fleste af skipperhusene med et overordentlig ensartet præg, der gør sig

Nordgavlen, Fogdens Plads 2.

gældende helt ned i detaljerne. Er det tænkeligt, at disse ejendomme skyldes én og samme bygmester?

Næsten alle de énetages bygninger, der indgår i disse ejendomme, er forsynet med en eller to små gavlkviste eller forstuekviste af meget ensartet fremtræden (Fogdens Plads 2, Jens Eyberts Plads 1, Kongevejen 6, Vestgrønningen 18, Zytvensgade 4-6 samt Dragør Kro).¹¹ Det mest karakteristiske lighedspunkt er dog nok indgangsdørene, ”de halve yderdøre sirlig udarbejdede, med et halvt cirkelslag vindue over døren med otte ruder udi, derover en muret kvist med to lemme med beslag” således beskrives indgangspartiet til ejendommen Zytvensgade 4-6 i 1793.¹² Lugen i kvisten er senere udskiftet med et vindue, men derudover har indgangspartiet stadig det samme udseende. Døre af ovennævnte type kan stadig ses i skipperhusene Fogdens Plads 2, Vest-

grønningen 3 og 18 samt Strandgade 16, i sidstnævnte tilfælde er døren dog ikke tofløjet, om end den fremtræder som sådan. Brandforsikringsmaterialet viser, at også Kongevejen 6 oprindeligt har haft en dør af denne type.

Døren genfindes i de ældste af Dragør Kros nuværende bygninger, en vinkelbebyggelse i syd, bestående af en énetages fløj med to kviste og en toetages fløj i øst af skipperhustypen. Disse bygninger vides at være opført henholdsvis omkring 1790 og 1805 af snedker og tømrer Johan Hendrich Blichmann, hvis tegning til østfløjen stadig eksisterer. Fra Blichmanns hånd findes ikke mindre end 21 bygningstegninger, hvoraf størstedelen dog er uidentificerede projekter.¹³ Det fremgår klart af disse tegninger, at Blichmann har haft stor forkærlighed for den nævnte dørtype, idet den optræder som hoveddør på næsten alle hans tegninger. Her er øjensynlig tale om en forholdsvis ny dørtype, idet den i 1791, hvor den nævnes første gang, betegnes som ”en dør beklædt på nyeste måde” og i øvrigt kun synes at optræde i større ejendomme, opført eller ombygget i 1770’erne eller senere. Der er hermed overvejende sandsynlighed for, at det er Blichmann, der har introduceret denne dør i Dragør.

Hvem var denne Blichmann? Hans fulde navn var Johan Hendrich Jørgensen Blichmann, og han var født i 1739 i Gjessing ved Randers. Som stor dreng boede han i Ålborg, hvor han også gik i skole. I 1769 blev han gift med Kirstine Marie Jensdatter, vielsen fandt sted i hendes hjem sogn Nørager, nabosogn til Gjessing. Blichmann må dog på det tidspunkt have været bosiddende i København. Trolovelsen fandt sted den 6. ok-

tober og vielsen 24. november; ind imellem dette, 30. oktober, løste Blichmann borgerskab i København – Ikke som snedker eller tømrer – men som spækhøker! Spækhøkerforretningen har formentlig været drevet af hustruen, idet Blichmann selv på dette tidspunkt betegnes som snedkersvend og må formodes at have arbejdet som sådan. Det unge nygifte par slog sig ned i Mikkel Bryggers Gade, her boede de i al fald, da de året efter fik deres første barn døbt i Vor Frue Kirke, og de boede der endnu 10. marts 1775, da det fjerde barn blev døbt. Kort herefter må familien imidlertid være flyttet til Dragør, thi da sidstnævnte barn døde i december 1776, blev det begravet fra Store Magleby Kirke. Nærmere er det nok ikke muligt at tidsfæste Blichmanns ankomst til byen.

Om Blichmanns håndværksmæssige uddannelse ved vi desværre intet konkret. I Dragør betegner han sig som tømrer og snedker, medens han, de fire gange han nævnes i Vor Frue Sogns kirkebog i forbindelse med sine børns dåb, betegnes som snedkersvend, og det er da nok også indenfor dette håndværk, han har fået sin uddannelse. I Københavns Snedkerlavs arkiv for den relevante periode omtales ingen snedkersvend ved navn Blichmann, men 22. april 1761 blev Johan Henrich Jørgensen optaget i snedkersvendenes lav, han var da nyudlært hos snedkermester Chr. Jac. Preutzler i Magstræde.¹⁴ Om det er en tilfældig navnelighed, eller det virkelig er Blichmann, der her er tale om, lader sig næppe afgøre.¹⁵ Der har ofte været fremsat tanker om, at Blichmann skulle have haft en uddannelse på det nyoprettede kunstakademi bag sig. De for denne periode næsten fuldstændige elevlister nævner ham dog ikke, og der synes kun

at være ringe sandsynlighed herfor.

Blichmann er altså kommet til Dragør i perioden marts 1775 til december 1776, hvor han slog sig ned som snedker og tømrer og virkede til sin død i 1815.

Hans navn lader sig hæfte på den dørtype, der forekommer i en række af de her omhandlede skipperhuse, og han opførte den toetages krobygning, som i type minder kraftigt om skipperhusene; er det da ham der er bygmesteren for dem alle? Ja, i al fald er der blandt hans efterladte tegninger en del projekter til toetages huse, der tydelig fremviser lighed med de eksisterende skipperhuse. Små gavkviste og forstuekviste svarende til dem, der optræder på skipperhusene, findes ligeledes på næsten alle hans bygningstegninger. Det er dog næppe muligt at hæfte hans navn på alle de omtalte ejendomme. De fleste af hans tegninger lader sig ikke umiddelbart identificere, idet de formentligt er projekter, der aldrig er blevet udført, eller som er blevet ændret på et eller flere punkter inden opførelsen.

Udover den tidligere nævnte tegning til Dragør Kro lader endnu et projekt til et toetages hus sig dog med sikkerhed bestemme, nemlig opstalter og plan til ejendommen Strandgade 16.

Huset hører til i den yngre gruppe af skipperhusene, opført i begyndelsen af 1800-tallet. I februar 1828 blev der afholdt auktion over boet efter den i september 1827 afdøde 72-årige skipper Peter Andersen Holte. Holte havde i en menne-skealder ejet og beboet huset Badstuevælen 18, hvortil også den grund hørte, hvorpå Strandgade 16 ligger. Da Holte lod sin ejendom forsikre i 1791, bestod den kun af det gamle beboelseshus og nogle udhuse på grunden syd for. Da landin-

spektør N. Lyngbye i 1811 foretog opmålinger til matrikuleringen af Dragør, lå her imidlertid en bygning af samme dimensioner og med samme placering som skipperhuset Strandgade 16. Ved auktionen i 1828 blev de to huse udbudt til salg hver for sig, og Strandgadehuset betegnes da som "ej fuldfærdigt". Da ejendommen i 1830 blev forsikret, bemærkes det, at anden etage "endnu står under arbejde". Der kan næppe være grund til at tvivle om, at huset var påbegyndt langt tidligere. Da Blichmann døde i 1815, kan tegningen i al fald ikke være senere end dette år, og der synes også at være rimelig grund til at antage, at det er denne bygning, der er indtegnet på kortet fra 1811. Er det de dårlige økonomiske tider under søkrigen med England, forstærket af statsbankerotten i 1813, der har bevirket, at dette byggeri så ganske er gået i stå? Det er i al fald den forklaring, der ligger nærmest for.¹⁶

En lignende skæbne ramte opførelsen af Vestgrønningen 16, der indtegnedes til forsikring i 1807, hvor anden etage stod "udi i ét" og "med rå vægge", en tilstand der var uændret endnu i 1840. Bygherrerne har ikke kunnet overvinde de økonomiske problemer, i begge tilfælde har der skullet nye ejere til for at få bragt orden i tingene, og i begge tilfælde blev ejendommen delt, således at det "nye" ufuldstændige hus gik over på fremmede hænder, medens det gamle hus forblev i familien.

På auktionen i 1828 blev Strandgadehuset erhvervet af skibsfører Carl Jansen Jans, der siden 1811 havde ejet Vestgrønningen 18. Om bygningens stueetage med beboelse i nord og stald i syd overhovedet var kommet i brug i Peter Andersen Holtes tid må stå hen i det uvisse,

Ejendommen Strandgade 16 set mod hjønet af Badstuevælen, ca. 1910.

men det er givet, at det er Carl Jansen Jans, der straks efter sin overtagelse af ejendommen lod hele stueetagen indrette til beboelse. Allerede i 1830 skiftede ejendommen igen ejer. Den nye indehaver var svigersønnen, skipper Ole Olsen Wass, der var gift med Trein Carl Jans. Det var altså overladt til dem omsider at få sat skik på anden etage, der havde stået ubenyttet hen så længe. Pudsigt nok lod de kun indrette en lille stue på to fag samt et kammer og benyttede så resten til tørreluft. Således stod det stadig, da Trein – der var blevet enke i slutningen af trediveerne – ved århundredskiftets midte lod fløjen ud til Strandgade opføre; dengang dog kun i én etage. Anden etage er påbygget i begyndelsen af dette århundrede; da var anden etage i det gamle hus også inddraget til beboelse, og samtidig med ombygningen blev vinduerne i det gamle hus udskiftet. Ejendommen er netop nu (i 1979) under istandsættelse, og det gamle hus fået smårude vinduer,

som er vist på Blichmanns tegning. Det er endvidere tanken at nedrive den "nye" fløj ud mod Strandgade.

Da Vestgrønningen 16, hvis bygningshistorie allerede er berørt, i 1807 blev vurderet til brandforsikring, blev stueetagen beskrevet således: "13½ alen indrettet med gennemgang tværs gennem huset, hvorved en forstue og et kammer, en stue med en toetages jernbilægger. På den anden side af gennemgangen, en stald til to kreaturer med tilbehør samt til brænde-hus". Er den her gengivne opstalt med plantegningen til dette hus? I al fald er tegningens mål i overensstemmelse med bygningens, ligesom dørens placering stemmer hermed. Over den nuværende indgangsdør ses en halvcirkelblænding, der indicerer det halvrunde vindue over den tidligere, blichmannske dør – for hvis eksistens der dog ikke er andet bevis.

Det var skipper Dirch Jansen Albert, der som nygift havde ejendommen i 1804 og

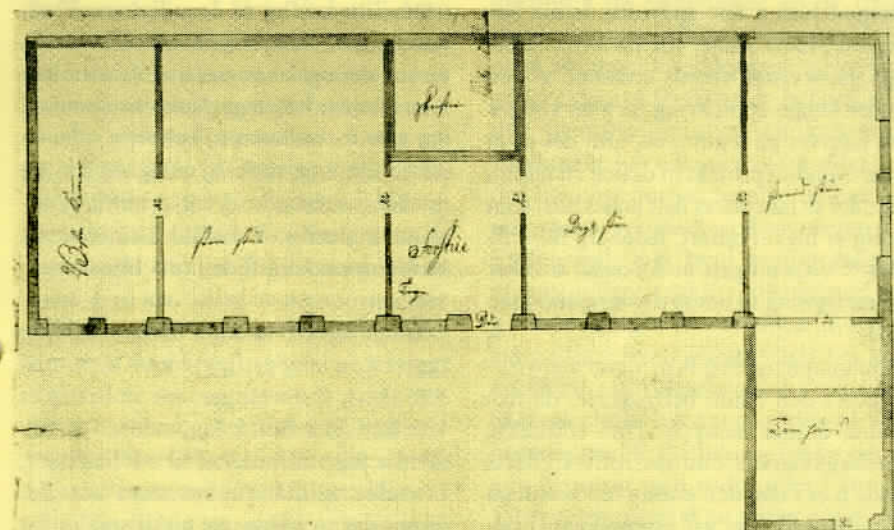
kort efter havde påbegyndt opførelsen af det nye hus.¹⁷ Han døde i 1838, ifølge skifteforretningen af tyfus, og skipperhuset blev sat på auktion. Køberen var ingen anden end skipper Carl Jansen Jans, der selv boede i skipperhuset på det andet hjørne af Strandgade, Vestgrønningen 18 – det var ham, der ti år tidligere havde købt det ufuldfærdige skipperhus Strandgade 16 til datteren og svigersønnen. Også denne gang var det et af hans mange børn, han havde i tanker, nemlig skipper Cornelius Carlsen Jans, der i forvejen beboede ejendommen som lejer. Han var på dette tidspunkt en ganske ung mand på 23 år, men skulle senere blive en af byens mægtigste og mest velhavende skibsredere. Hvordan det er gået med indretningen af anden etage, kan vi desværre ikke kontrollere, ejendommen blev vurderet i februar 1840, hvor der var indrettet køkken i stueetagen, men anden etage var ”endnu ikke indrettet”. Cornelius Carlsen Jans stod som ejer af huset frem til 1885, og det er ham, der har ladet facaden tilpasse nye tiders idealer med kvaderpuds og profilerede vinduesindfatninger.¹⁸ Men ejendommen omvurderedes ikke i hans tid, og det er derfor ikke muligt at afgøre, om han straks har indrettet den anden etage, eller den har fået lov at stå ubenyttet hen endnu en årrække.

Herudover er der ingen af Blichmanns tegninger, der direkte lader sig forbinde med de eksisterende skipperhuse. En af tegningerne har dog mange fællestræk med ejendommen Vestgrønningen 18, hvis forbindelse med Blichmann da også understreges af de karakteristiske kviste og den typiske Blichmann-dør. Ejendom-

mens bygningshistorie lader sig dog ikke klarlægge i enkeltheder på grund af kildematerialets sparsomhed. Givet er det dog, at nordfløjen ud til Strandgade er den ældste. Den er formentlig opført for tolder Jørgen Hansen Guldberg, der i 1777 havde giftet sig med skipperenken Marchen Pietersdatter Wokmand og havde fået ejendommen i tilgift. Det nye hus blev dog først vurderet i 1793, 1½ år efter tolderens død. Nordfløjen synes da at have haft sit nuværende udseende, dog omtales de to fine kviste ud til Strandgade ikke direkte, men det nævnes, at de tre vestre fag var i to etager. Den toetages bygning ud til Vestgrønningen var ikke opført på dette tidspunkt og skyldes da nok den ofte nævnte skipper Carl Jansen Jans, der i 1811 erhvervede ejendommen af Guldbørgs enke efter andet ægteskab, Elisabeth Friborg. Da ejendommen imidlertid først atter vurderes under Carl Jans' enke, Neel Theis Carlsdatter i 1856, er det vanskeligt at give en nøjere datering. Usandsynligt er det dog ikke, at Blichmann har været mester for begge fløje, den nordre som et af sine første arbejder og den vestre som et af sine sidste.

Tre af de eksisterende skipperejendomme udviser vel nok større indbyrdes lighed end de øvrige, idet de næsten kunne være opført efter samme tegning med tillæg eller fradrag af et par alen hist og her. Det drejer sig om ejendommene Jens Eyberts Plads 1, Kongevejen 6 og Zytfgsgade 4-6.

Jens Eyberts Plads 1 blev indtegnet til forsikring i 1796, hvor den tilhørte skipper Henrich Petersens enke Sidse Hansdatter. Henrich Petersen boede på stedet ved folketællingen i 1787, hvor han var 41

Plan til ejendom af samme type som Jens Eyberts Plads 1, Kongevejen 6 og Zytfgsgade 4-6. Den omtalte „strandstue“ anføres for kammeret i øverste højre hjørne. (Original i Dragør Lokalkiv).

år gammel, og det er vel ham, der har ladet skipperhuset opføre i 1780'erne eller omkring 1790.¹⁹

Sidse Hansdatters broder Jens Hansen Svane var foged i Dragør 1801-1807, han var tillige skipper og ejede og beboede skipperhuset Kongevejen 6, som han fik forsikret samme dag, som søsteren fik sit hus forsikret. Hvorvidt det er ham, der har stået for opførelsen, og hvornår denne har fundet sted, vides ikke.

Den tredje ejendom i gruppen, Zytfgsgade 4-6, blev forsikret i 1793. Ejeren, skipper Bertel Jacobsen, var blevet gift i 1785, og det er vel tænkeligt, at ejendommen er blevet opført i denne forbindelse. Bertel var da kun 24 år gammel, og det er formentlig hans fader, den velhavende skipper og byens foged 1773-1796, Jacob Bertelsen, der har stået bag. Jacob Bertelsen boede selv i ejendommen Kongevejen 2, her opførte han et grund-

muret hus i to etager, der ved vurderingen i 1793 blev betegnet som nyopført; denne bygning er senere nedrevet.

De tre ejendomme er alle vinkelbygninger, bestående af en énetages nordfløj og en toetages fløj tilbygget nordfløjens to østre fag. Da tagryggen i de to fløje flugter med hinanden, og nordfløjens østgavl har afvalmet tag til østfløjens tagskægshøjde, fremtræder de to bygninger mod øst som én stor toetages bygning. Dette bevirker, at selv den diminutive toetages fløj på Jens Eyberts Plads 1 kommer til at tage sig ganske imponerende ud.

Den her gengivne Blichmann-tegning viser just et hus af denne type, om end den ikke lader sig identificere som nogen af de nævnte ejendomme. Planens betegnelse af den østre stue som ”strandstuen” viser dog klart, at huset er tænkt at skulle ligge ved Strandlinien. Men Zyt-

fensgadehuset, der opfylder denne betingelse, har i stedet for én kvist to ét-fags gavlkviste, hvortil kommer, at den nordre længe er omkring tre alen kortere end angivet på tegningen. Om det er et senere ændret projekt til denne ejendom, eller der er tale om et helt andet hus, som aldrig er blevet opført, lader sig ikke afgøre.²⁰ Væsentligere er det også, at vi her har en tegning til netop denne ejendoms-type.

Blichmann har dog ikke været uden forbillede i den ældre bebyggelse, da han skabte denne hustype. Den stråttækte bindingsværksejendom Jens Eyberts Plads 6 er i dag den eneste repræsentant for en hustype, der var så almindelig i sidste halvdel af 1700-tallet. Selvom det ikke er nogen egentlig vinkelbygning – huset er blot forsynet med en kvist over de vestre fag – viser det dog tydeligt, at Blichmann her kan have hentet inspiration til huset på den anden side af pladsen såvel som til Kongevejen 6 og Zytzensgade 4-6.

De tre ejendommers indretning følger også nøje den gengivne Blichmann-tegning. Den almindelige ensartethed på dette område, der gjorde sig gældende for alt byggeri i Dragør, taget i betragtning, kan dette dog ikke overraske.

Nordfløjen på Jens Eyberts Plads og Kongevejen var kun på otte fag. I disse to ejendomme bestod det vestre kammer af ét stort fag – i stedet for to små, som vist på tegningen – begge steder var der i den nordre side af kammeret med brædder afdelt et spisekammer. Da bygningerne som nævnt bestod af færre fag, var der øst for forstuen blot en stue på to fag; på Jens Eyberts Plads var der i denne stues nordre side et med brædder afdelt sovekammer med sengested.

Den lille østfløj på Jens Eyberts Plads havde stue i underetagen og i anden etage en sal, der også har omfattet de østre fag i nordfløjens loftetage. Hele ejendommen var således indrettet til beboelse, idet en ældre bindingsværksbygning mod syd i gården omfattede diverse udhusfunktioner inklusive en kostald. Skipperhuset havde oprindelig fortrinsvis blysprossevinduer.

Kongevejen 6 havde i sammenligning hermed en lang østfløj (13 3/4 alen mod 3 1/2 alen). I stueetagen var indrettet et kammer i det nordre fag, medens de fire søndre fag var indrettet til saltekammer, brænde- og materialhus samt kostald. Hertil var to indgange, en til stalden og en til brændehuset. Anden etage var mod syd indrettet til høløft, hvortil en lem i gavlen, medens den nordre del af etagen var indrettet til sal. Medens den nordre fløj udelukkende havde engelske vinduer, var der blysprosseammer i østfløjen.

I Zytzensgade kan man derimod for nordfløjens vedkommende fuldstændig gå ud fra Blichmanns plan, hvad faginddeling og indretning angår. Her var dog med brædder afdelt et lille spisekammer, i såvel det vestre som det østre kammer, på planen kaldet "strandstue". Bygningen havde dels engelske vinduer, dels blysprossevinduer med engelsk glas.

Den østre fløj var inddelt i tre fag som på planen. Stueetagen var indrettet til brænde- og materialehus, hertil var tre døre. Anden etage var i 1793 "for nærværende tid" indrettet til foder, og hertil var en luge med to lemme i sydgavlen. Det nordre fag i anden etage indgik dog i en sal, indrettet i gavlen over den nordre fløj. Blichmanns tegninger synes således at bekræfte, at han ikke alene er mester for Dragør Kro og Strandgade 16, men også

for Vestgrønningen 16 og 18, Jens Eyberts Plads 1, Kongevejen 6 og Zytzensgade 4-6. Hvordan nu med de resterende huse? De ovennævnte bygninger har, med undtagelse af Jens Eyberts Plads 1, alle oprindelig haft den karakteristiske beklædte dør.²¹ Denne dør genfindes i ejendommene Fogedens Plads 2 og Vestgrønningen 3 og sandsynliggør Blichmanns forbindelse også med disse ejendomme.

Ejendommen Fogdens Plads 2 blev indtegnet til forsikring i 1810, hvor begge fløje havde samme udseende som i dag. Huset ejedes og beboedes af koffardikaptajn Pieter Nielsen Albrecht, der til lige var lægdsmand. Ved folketællingen i 1801 boede han her med sin første kone Maino Theisdatter og svigermoderen, Neel Jansdatter, der var jordemoder. Pieter Nielsen var blevet ejer af huset gennem sit giftermål, thi også ved folketællingen i 1787 boede Neel Jansdatter i huset; hun var da enke efter sin anden mand, skipper Carl Bertelsen, med hvem hun var blevet gift i 1760. Da kort fra midten af 1700-tallet viser, at grunden da var ubebygget, må det være rimeligt at antage, at den nuværende bebyggelse er den ældste på stedet. Mindst én af fløjerne må så være opført før 1787, og det er da formentlig Carl Bertelsen, der er bygherren.²² Der er dog mulighed for, at de to fløje er opført hver for sig.

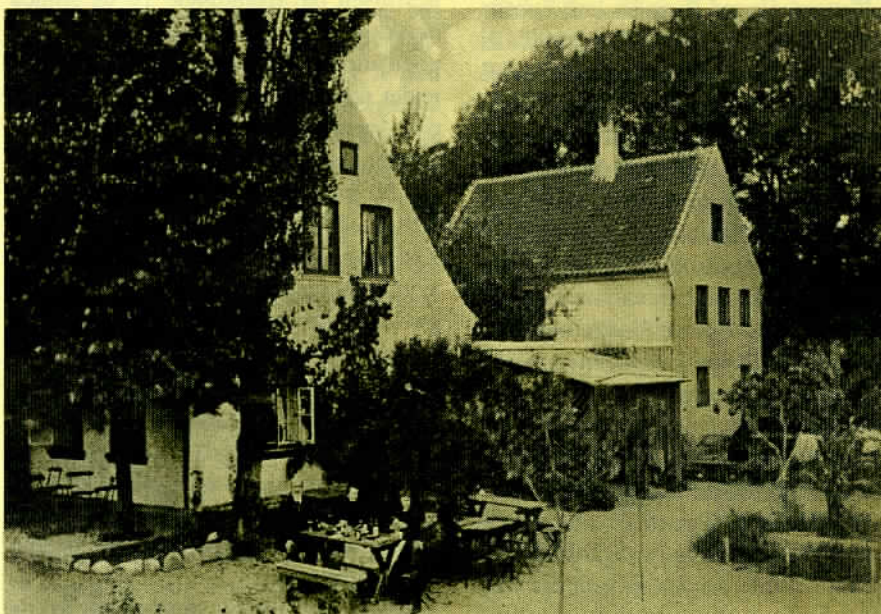
Der er altså intet i vejen for, at bygningen kan være opført i den periode, Blichmann var virksom i Dragør. Den to-etages vestfløj har lighed med flere af hans bygningstegninger, men målene på disse stemmer ikke med den stående bygning. Hvis døren i den énetages fløj viser hen mod Blichmann, så gør hovedgesimsen på vestfløjen det samme. Denne er nemlig udformet nøjagtigt som hoved-

gesimsen på Strandgade 16 og findes derudover kun på Vestgrønningen 3. Det er en aftrappet firleddet gesims, hvor det andet udkragede skifte er behugget, så det fremtræder som en kvartstaf. Blichmann har udnyttet stafprofilet i andre hovedgesimser, nemlig de helt ens udformede gesimser på Kongevejen 6 og Zytzensgade 4-6, hvor profilet udgøres af et behugget rulskifte, tilsvarende ses i gavlumringen på vestsiden af den to-etages fløj i Jens Eyberts Plads 1.²³ Stafprofiler er endvidere anvendt i et gesimsbånd, der løber over gavlkvisten på Vestgrønningen 18. Derudover findes der ingen gesimser med stafprofiler i Dragør. Tilstedeværelsen af en sådan gesims må altså yderligere pege hen imod Blichmann som bygmester.

Nøjagtig de samme argumenter vil da kunne anføres med hensyn til Vestgrønningen 3, hvor både døren og hovedgesimsen genfindes.

Ejendommen Vestgrønningen 3 har formentlig været ganske ny, da den i august 1797 blev indtegnet til brandforsikring. Ejeren var nemlig skibskaptajn Jacob Andersen Mørk, der i februar 1796 var blevet gift med Trein Pieter Jacob Bachersdatter. Hendes fader ejede Vestgrønningen 1, matr.nr. 7a, hvorfra Vestgrønningen 3 er udskilt, og huset formentlig bygget til de nygifte.

Tilbage står så ejendommene Elisborg, Lodsstræde 4, von Ostensgade 28 samt det nedrevne Kongevejen 2. Har Blichmann haft noget at gøre med disse? Her må svaret nok blive negativt.

„Elisenborg“ omkring 1905. Bygningen til højre er altså sandsynligvis ikke opført af Blichmann.

Elisenborg ligger som nævnt helt udenfor den gamle bydel og var oprindelig opført i forbindelse med en her beliggende reberbane. Da rebslager Andreas Nielsen i december 1776 anmodede om at få sin ejendom takseret, anførte han, at den var nyopført, som erstatning for en ældre bebyggelse, der var brændt.

Det vil bemærkes, at huset var færdigbygget netop på det tidspunkt, hvor det med sikkerhed vides, at Blichmann var bosiddende i Dragør. Da hans tilstedeværelse i København ikke er bevidnet efter marts 1775, kan han teoretisk godt have bygget Elisenborg, som så ville være hans første nybygning i Dragør.

Bygningen adskiller sig som tidligere nævnt fra de øvrige toetages bygninger ved sin noget større dybde. Det er en grundmuret, teglhængt bygning i to etager, men derudover frembyder den ingen

deciderede lighedstræk med de øvrige her omhandlede bygninger. Alt dette kan dog forklares, dels ved at det skulle være Blichmanns første hus af denne art, dels ved bygningens mere specielle formål.

Her er det i øvrigt helt forkert at tale om et "skipperhus". Først fra 1847 kom ejendommen til at tjene som bolig for en skipper.²⁴ Ved opførelsen var der indrettet vejerhus i den ene ende af huset med en "balance", som gik over begge etager. Huset fik dog ikke lov til at stå længe på denne måde, idet det snart blev erhvervet af grosserer Jens Lauritzen i København, der lod ejendommen indrette til væveri.²⁵ Det har åbenbart ikke været nogen succes, i al fald solgte han igen få år efter. Den nye ejer var strandtoldinspektør Moldrup, i øvrigt ham der gav ejendommen navnet Elisenborg.²⁶ Bygningen overgik derefter til toldvæsenet og blev

benyttet som tjenestebolig for tolderen indtil 1847.

Blichmanns forbindelse med opførelsen af Elisenborg kan altså ikke ganske afvises, med der er intet ved bygningen som sådan, der specielt viser hen til ham.

På samme måde forholder det sig med den af Jacob Bertelsen opførte toetages bygning, Kongevejen 2, nedrevet omkring 1930. Ejendommen blev indtegnet til forsikring i 1793, hvor den betegnes som nyopført. Her er dog muligvis tale om en om- og tilbygning af et i 1772 opført grundmuret hus i én etage med stråtag. Også denne bygning er dybere end skipperhusene i almindelighed – 11 alen 4 tommer – og der synes ikke at være nogen træk, der direkte viser hen til Blichmann.

Set ude fra gaden kan det være vanskeligt at erkende skipperhuset von Ostengade 28, idet ejendommen har været underkastet flere ombygninger. Samtidig må ejendommen i sin oprindelige skikkelse betegnes som en overgangsform mellem de ældre 1700-tals skipperejendomme og de egentlige skipperhuse. Den énetages hovedbygning stod nemlig oprindelig i bindingsværk med stråtag, og først omkring 1870 blev bygningen omsat i grundmur og taget teglhængt. Husets nuværende facade i røde sten stammer fra 1890'erne. Den toetages bygning i vest er derimod opført i grundmur, men også den med stråtag, udskiftet med tegl omkring i 1870.

Vestfløjen er opført før 1796, hvor ejeren, skipper Jacob Jacobsen Bacher lod ejendommen indtegne til brandforsikring.²⁷ Jacob Bacher var blevet gift i 1790, og han er formentlig flyttet ind i ejendom-

men i von Ostengade omkring dette tidspunkt. Ejendommens historie før dette tidspunkt er ukendt.

Der er intet, der tyder på, at de to fløje skulle være opført samtidig; formentlig er vestfløjen en tilbygning til det ældre hovedhus. En nærmere datering af bygningen lader sig ikke foretage. Heller ikke denne bygning viser nogen træk, der peger hen mod Blichmann som bygmester.²⁸

Tilbage til skipperhuset Lodsstræde 4, en gammel skipperejendom, hvortil der senere er knyttet landbrug i større udstrækning end for de øvrige skipperejendommers vedkommende.

Den toetages vestfløjs bygningshistorie bliver meget dårligt belyst i kilderne. Den synes slet ikke at være omfattet af den forsikring, som i 1810 blev tegnet på ejendommen, men der kan næppe herske tvivl om, at bygningen er ældre end dette. I al fald er en bygning med tilsvarende grundplan indtegnet på matrikelkortet fra 1811. I bygningens sydgavl er indmuret en sandstensplade med indskriften: PSS-LJD Anno 1764. Initialerne henviser til skipper Pitter Simonsen og Leudo Jan Jacob Kurvemagers, der blev gift i 1764. Pitter Simonsen døde i 1771, og Leudo giftede sig atter to år senere med Jens Peitersen Skriver. Årstallet 1764 på tavlen kan naturligvis ikke tages som et opførelsesår for bygningen, ligesom det må tages i betragtning, at tavlen oprindelig kan have siddet et helt andet sted. På den anden side er det vel næppe tænkeligt, at Jens Pietersen Skriver skulle have opført bygningen og indmuret en tavle med hustruens og hendes første mands initialer uden i al fald også at tilføje sit eget navn.

Det synes således mest sandsynligt, at

bygningen er opført på et tidspunkt mellem 1764 og 1772, og hermed kan Blichmanns medvirken udelukkes. Bygningen viser da heller ingen træk, der leder tanken hen på ham. Hvad bygningens dimensioner angår, er dybden, næsten 10 alen, også i overkanten af normen for de blichmannske skipperhuse.

Af de nævnte 14 ejendomme har Blichmann altså med stor sikkerhed været bygmester for de ti, medens han formentlig ikke har haft noget at gøre med de sidste fire. Om man til disse har hentet håndværkere udefra, eller det er lokale håndværkere, der har opført dem, må stå hen i det uvisse.²⁹

Selv boede Blichmann unægtelig mere

Østfløjen til bygningskomplekset i Zyt-fensgade. 1902

beskedent i et lille stråttækt bindingsværkshus, nuværende Kampensgade 4. Her nævnes han ved folketællingen i 1787, og her boede han stadig ved sin død i 1815.

Bygherrerne og beboerne af skipperhusene var alle velstående og betydningsfulde personer i byen. Langt de fleste af dem er indbyrdes sammenknyttet af tætte familiebånd og må have udgjort en dominerende overklasse.³⁰

Set udefra skilte deres huse sig altså afgørende ud fra byens øvrige bebyggelse. Var dette også tilfældet med hensyn til det indre? Som tidligere nævnt gjaldt det ikke for husenes planløsninger, men med hensyn til bohaver og udstyr synes skipperhusene nok at kunne hæve sig over de fleste andre af tidens dragørhjem. I det følgende gennemgås et par eksempler på skipperhusenes indretning.

For huset i Zyt-fensgade haves, foruden vurderingsmændenes beskrivelse fra 1793, der omfatter alle mur- og nagelfaste genstande, en, ganske vist noget senere, opgørelse over løsøre, hidrørende fra skifteforretningen efter Bertel Jacobsens død i januar 1818.³¹

Fra Zyt-fensgade, eller Tulipangade, som gaden hed tidligere, kommer man ind i gården og går op til den allerede omtalte forstuedør. Over døren rejser sig en murkvist med luge; længere mod vest en tilsvarende kvist, dog med et vindue.

Gennem den fine dør kommer man ind i forstuen, der har flisegulv og bræddeloft, og indenfor døren til venstre fører en trappe op til loftet, ligesom på planen til ejendommen Jens Eyberts Plads 1 m. fl. Det er en fast indelukket trappe med dør

for ud til forstuen, og et lille vindue giver lys til trappen. I de fleste huse var der i forstuen tallerkenrækker, "tinrækker", enten som en enkelt hylde under loftet eller som hele reoler fra gulv til loft, men det omtales ikke her, og skiftets forseglingsforretning nævner ej heller nogen genstande i forstuen. Fra forstuen fører en dør i nord ud til køkkenet. Køkkenet, der som i alle andre af tidens dragørhuse udgøres af den åbne skorsten, hvor det eneste lys er det, der kommer ned gennem skorstenen. I tilslutning til skorstenen står en indmuret bryggerkedel, der rummer $\frac{3}{4}$ tønde, endvidere er herfra indfyring til to bilæggerovne i de tilstødende stuer. Bageovnen er der ingen af, de findes så at sige ikke i dragørhuse – til gengæld har der altid været mange bagere i byen. I køkkenet var der i 1818: 3 kobberthekedler, 3 jerngryder og 3 trefødder, desuden en kaffemølle, en jernspand, en kuløse, en ildskuffe og ildtang samt et par spande og trug af træ.

Fra forstuen fører to fyldningsdøre med indstukne låse og beslag ind til stuerne i øst og vest. Skiftet kalder den venstre stue for storstuen ligesom planen. Stuen har bræddegulv og bræddeloft, og loftet er, ligesom de tre fag engelske vinduer, malet med "fin oliefarve". Væggene er afpudsede og hvide. På østvæggen ud imod køkkenet står jernbilæggeren på træfødder. Ved hjælp af skiftet fra 1818 kan vi møblere stuen, hvis dominerende genstande har været en himmelseng med omhæng og et chatol af "portugisisk træ" med låse og beslag. Til sengen hørte en sand rigdom af dyner og puder (6 dyner, 10 hovedpuder, hvoraf de 5 betegnes som små). Derudover var stuen møbleret med et egetræs bord med udtræk samt 6 stole med plydsbetræk. På væggen hang to

spejle i forgyldte rammer samt "9 forskellige skilderier", for vinduerne var der gardiner, som ikke beskrives nærmere. Endelig var der "en del hollandsk porcelæn" vurderet til 8 rbdl.

Endnu en fyldningsdør med indstukken lås fører fra storstuen ind til det vestre kammer, hvor der er stengulv, bræddeloft og hvide pudsede vægge, og hvorfra en dør fører ind til et lille spisekammer med faste hylder. Spisekammeret nævnes ikke specielt i skiftet, men hele rummet synes at have karakter af et opbevaringssted, thi udover et stort skab, der rummer den afdødes tøj, nævnes her blot 21 tallerkener og 4 fade af porcelæn samt 2 fade, 6 tallerkener og en sennepskande, alt af tin, en punchebolle af porcelæn, 2 stenkrus med tinlåg samt 6 træfoustager i forskellig størrelse.

På den anden side af forstuen er endnu en stue i tre fag. Medens storstuen i 1793 havde engelske vinduer, var der her engelske ruder indlagt i bly. Skifteforretningen omtaler rummet som "dagligstuen", svarende til betegnelsen på Blichmanns plan.

Her er bræddegulv og malet bræddeloft, og også her pudsede, hvide vægge. På vestvæggen ud mod køkkenet står "en toetages jernbilæggerovn hvis overflade er belagt med en messingplade"; ovnen står på jernfødder. Såvel døren ud til forstuen som døren til det østre kammer er fyldningsdøre med indstukne låse. I 1818 stod her et egechatol, der rummede papirer og regnskabsbøger. I en dragkiste, ligeledes af egetræ, lå enkens tøj samt en del sølvtøj (1 sukkerskål, 1 sukkertang, 1 puncheske, seks spiseskeer og seks theskeer). I stuen stod desuden en himmelseng med omhæng, hertil 5 dyner og ti små hovedpuder, hvoraf de fem beteg-

nes som gamle. I stuen var endvidere to fløjborde, en blåmalet slagbænk og to små bænke, hvoraf den ene var rødmalet, samt 8 forskellige stole. To spejle har formentlig hængt på væggen. Desuden var her to malmlysestage, en messinglysestage, et sølvlommeur, et hængekompas og fem æsker.³² Endelig var der "en del adskillige bøger". Det fremgår desværre ikke, hvilke bøger der er tale om, men da man i februar måned samme år afholdt auktion over en del af dødsboets effekter, solgtes ikke mindre end 76 bøger.³³

Fra dagligstuen fører et dør ind til det østre kammer, der har hvide vægge, bræddegulv samt bræddeloft, der er malet med fin oliefarve. I øst er tre fag engelske vinduer med skodder for. Også her er med brædder afdelt et spisekammer med faste hylder. Skiftet omtaler ikke spisekammeret. Der var imidlertid ganske mange møbler i kammeret, nemlig to slagbænke samt en lang bænk, en egetrædragkiste, to stole og en skammel, et stort fløjbord, en spinderok og en haspe samt et stort spejl; derudover nævnes enkelte småting, som kan have været anbragt i det omtalte spisekammer, hvis det stadig eksisterede.

Over det østre kammer i nordfløjens østgavl er salen, der tillige går et fag ind i østfløjen, således at der i alt er tre fag vinduer mod øst. Salen nævnes ikke i 1793, men det gør de omtalte vinduer, der lader formode, at der i al fald har været tænkt på at indrette et værelse her. I 1818 var her gardiner for vinduerne. Her stod et chato, der indeholdt den ugifte datter Marchens tøj, desuden var der et sengested med omhæng, to stole og et bord. Derudover kun en del småting: kaffekande, thekedel m.m. af messing.

På selve loftet var henstillet en del genstande. En jernbeslået egetræskiste med

gammelt tøj. En blåmalet jernbeslået kiste med dækketøj og sengetøj, en slagbænk, et par gamle lænestole, 3 gamle døre, 1 høvlebænk og noget tømmer samt en del skibsgrej, en storgaffel, en del blokke og årer.

I skifteforretningen nævnes østfløjen ikke. Det må tillige bemærkes, at de fleste af de genstande, som enken lod sælge på auktion, ikke er omfattet af skifteforretningen. Det drejer sig hovedsagelig om den afdødes tøj, en mængde køkkenting og service, en del møbler samt redskaber, tømmer og brædder. Som et kuriosum kan nævnes de typiske sømandsnips: to "postelin heste" og fire tilsvarende køer.

I huset i Zytensgade indgår den toetages fløj som en overordentlig beskeden del af hele bygningskomplekset og er fortrinsvis indrettet til økonomikum af forskellig art. En mere dominerende plads i bebyggelsen indtager den toetages bygning i Fogdens Plads 2 og Vestgrønningen 16 og 18, medens Vestgrønningen 3 repræsenterer den anden yderlighed, hvor hele bebyggelsen består af den toetages bygning.

Såvel Strandgade 16 som Vestgrønningen 3, 16 og 18 har oprindeligt været nogenlunde ligeligt delt mellem egentlige beboelsesfunktioner og stald- og udhusfunktioner i hver sin ende af huset.

Som et eksempel på indretningen af et af disse huse vil vi se lidt nærmere på Vestgrønningen 3. Denne ejendom er udvalgt som eksempel, fordi der her findes en meget detaljeret brandtaksation fra 1797. Bygningen var inddelt i 10 fag, hvoraf de syv nordre var indrettet til beboelse og de 5 søndre til udhusfunktioner. Forstuen

Vestgrønningens nordlige ende med skipperhuset i midten, optaget omkring 1930.

var ikke, som det ellers var tilfældet, indrettet midt i huset men i de to nordre fag. Indgangsdøren var den karakteristiske, blichmannske beklædte dør, det beskrives som "en sirlig beklædt dør med behørig indmurede stabler og hængsler, kasselås og messinggrift (greb), over døren et halvrundt vindue med 8 engelske ruder". Huset har stadig en sådan indgangsdør, den er nu placeret i et lille godt 100 år gammelt bislag midt på østfacaden. Indgangen er formentlig flyttet i forbindelse med ændringer af bygningens indretning.

Forstuen havde flisegulv og bræddeloft, og herfra førte en fast, indelukket trappe op til loftet, for trappen var en fyldningsdør med indstikken lås og messinggreb, og pladsen under trappen var udnyttet til et lille skab, for hvilket der også var en fyldningsdør – alt sammen ting man finder i det store flertal af byens huse på

dette tidspunkt – almindeligvis dog kun med simple glatte døre, såvel for trappe som for skab. I forstuen var faste hylder og tinrækker, atter et almindeligt forekommende træk. "Østen i disse fag er en grundmuret skorsten som går igennem begge etager og igennem taget". Når køkkenet lå i øst, har indgangen altså været placeret i vest, og her findes der også stadig spor efter den i form af et blændingsfelt med rundbuet overkant. Fra forstuen førte en dør ind til køkkenet, som har været rummeligere og bedre udstyret end normen, her fandtes nemlig såvel faste hylder og tinrækker som et skab med to døre for. Tilsyneladende har der endda været vindue i køkkenet, idet beskrivelsen af de to nordre fag siger, at der mod øst og vest var to fag engelske vinduer med fire jernstænger for, hvor jernstængerne må tages som et indicium for, at vinduerne har været anbragt i stueetagen.

Fra forstuen kom man så ind i en stue på tre fag med tre fag vinduer mod øst og et fag mod vest, alle med skodder. I stuen var to fyldningsdøre med indstukne låse og messinggreb. Den ene førte naturligtvis ud til forstuen, medens den anden må antages at have ført ud til det sydfør liggende brændehus. Stuen havde bræddeloft og bræddegulv og opvarmedes af en toetages jernbilægger, som foroven var udsmykket med et messinggelænder. Endelig bemærkes det, at stuen var "overalt malet med adskillige oliefarve".

Fra forstuen førte trappen op til endnu en forstue, hvorfra en indelukket trappe med "gelænderværk imellem trapperne" førte op til loftet. Desuden var her "en fra to sider med brædder indhegnet alkoveseng med fire fyldningsdøre". I gavlen var to fag engelske vinduer og en luge med to lemme.

I de tre næste fag af anden etage, over stuen, var indrettet en sal med fire fag vinduer samt to fyldningsdøre. Over salen igen var med brædder afdelt et sove-kammer. Også her var overalt "sirligt malet med adskillige kulører oliefarve".

De tre næste fag af stueetagen var indrettet til brænde- og materialehus, hvortil førte to yderdøre på indmurede stabler, desuden var der to fag vinduer, hvoraf det ene var forsynet med jernstænger. Rummet havde stengulv og bræddeloft, og i det ene hjørne var afskilt et lokum. Endelig var de to søndre fag indrettet til kostald med stengulv og bræddeloft og en muret mellemvæg med dør. Også i stalden var et fag engelske vinduer med fire jernstænger, endvidere en dør "til gaden" på indmurede stabler.

Anden etage var i de fem søndre fag ind-

rettet til hø og "andre materialer" og havde to fag engelske vinduer samt mod øst to lemme på indmurede stabler.

Begge eksempler viser en høj boligstandard i forhold til bebyggelsen i Dragør som helhed. Sammenholdt med andre større ejendomme vurderet i 1780'erne og 90'erne er der påfaldende få faste møbler i skipperhusene. Det samme forhold gælder fliserne; næsten alle andre ejendomme, der forsikredes i denne periode, har hollandske fliser på en eller flere kakkellovnspladser, ja enkelte steder på flere hele vægge. I skipperhusene nævnes fliser kun ét sted, nemlig på kakkellovnspladsen i den vestre stue på Jens Eyberts Plads. Denne stue havde brystpanel og derover voksdugstapet, medens den østre tofagsstue havde paneler fra gulv til loft.³⁴

Med den økonomiske nedgangstid, forårsaget af søkrigen med England og statsbankerotten i 1813, blev der sat en effektiv stopper for større byggeri i en årrække. Først i 1830'erne var de økonomiske vanskeligheder ved at være overvundet, og man kunne atter afse penge til prestigebyggeri. Men det var huse af en ganske anden type, der nu blev bygget. Dog findes der en enkel sen udløber af de gamle skipperhuse, ejendommen E.C. Hammersvej 5, opført i begyndelsen af 1830'erne. Dermed var der sat punktum for "skipperhusene" – en epoke i Dragørs bygningskultur var slut. Fra 1800-tallets midte opførtes atter toetages bygninger, men de er uden forbindelse med de gamle skipperhuse.

Vestgrønningen 16 set fra skolens bygning, ca. 1930.

Noter

Indberetningen er trykt i Aarvog for Historisk Samfund for Københavns Amt 1918.

² Laurids de Thura: Omstændelig og Tilforladelig Beskrivelse over den liden Øe Amager og Den ey langt derfra situerede endnu mindre Øe Saltholm. 1758. Ny udgave 1968. S. 21.

³ Dog er det sydvestre hjørne af byen mellem Rønne Alle og Bymandsgade, Blegerstræde og Vestgrønningen først udbygget i slutningen af forrige århundrede.

⁴ Som i andre tømmerfattige kystområder har drivtømmer også i Dragør indgået som en væsentlig del af bygningstømmeret.

⁵ Bindingsværksbyggeriet fortsatte, om end i stærkt begrænset omfang, et godt stykke ind i 1800-tallet – endnu i 1850'erne opførtes udhuse i bindingsværk. Kridtstenene var i den omhandlede periode af

Saltholmskalk, tilhugget i store blokke, et ofte anvendt byggemateriale såvel i bindingsværkshuse som i grundmursbyggeri. I slutningen af 1800-tallet anvendtes kridtsten fra Stevns.

⁶ I de 13 ejendomme er medregnet Dragør Kro, hvor vinkelbebyggelsen i syd ganske svarer til Skipperhusene. Udover disse 13 bygninger findes endnu en toetagers bygning fra 1700-tallet, nemlig bageriet Strandstræde 8, et grundmuret, teglhængt anlæg i tre fløje, hvoraf den nordre og vestre er i to etager, den i søndre i tre. Ejendommen er opført i 1784 og fremviser en del lighed med skipperhusene, men falder dog på grund af sin særlige karakter som bageri uden for denne gruppe.

⁷ Størstedelen af området mellem Strandstræde og Lodsstræde/Fogdens Plads lå hen som haver til efter midten af forrige århundrede, og enkelte grunde er først

for ganske nylig blevet bebygget.

⁸ En overgang mellem de to grupper danner Lodsstræde 4, hvis dybde er knap 10 alen.

⁹ Brandtaksationerne har været den væsentligste kilde til belysning af skipperhusenes bygningshistorie. Brandforsikringen for landbygninger blev oprettet i 1792, men før den tid kunne man få sit hus forsikret i den i 1761 oprettede almindelige brandforsikring for købstæder. Da brandforsikringen var frivillig, er det dog langt fra alle skipperhusene, der indtegnes straks efter opførelsen. De anvendte brandforsikringsarkivalier beror i Landsarkivet: Sjællands Stiftsamtis arkiv, Gl. Københavns Amts arkiv og Amager Birks Branddirektorats arkiv.

¹⁰ Samme karakter har dog en del store og imponerende samt rigt udstyrede bindingsværksejendomme, opført i årene umiddelbart før skipperhusene og hovedsagelig beliggende i byens søndre udkant.

¹¹ Disse étfags forstuekviste er dog ikke specielle for skipperhusene, de genfindes i andre dragørhuse samt på gårdene i Store Magleby og synes at knytte an til sønderjysk og frisisk byggeskik.

¹² Landsarkivet: Gl. Københavns Amts arkiv. Brandtaksationer, nr. 14, 22.7.1793.

¹³ Tegningerne der tilhører Dragør Museum, beror i Dragør Lokalarliv.

¹⁴ Snedkerlavets arkiv på Københavns Stadsarkiv. Oplysningerne herfra såvel som de ovenstående fra københavnske kirkebøger er stillet til rådighed af Birte Hjort, Dragør Lokalarliv.

¹⁵ Tømmerlavets arkiv i Landsarkivet giver ingen oplysninger om Blichmann.

¹⁶ Badstuevælen 18 ejes nu (i 1979) af femte generation af samme familie, og her

lever stadig en mundtlig tradition om det nye hus, der var opført som afløser af det gamle beboelseshus, men som måtte sælges af økonomiske årsager, grundet krig med England.

¹⁷ Dirch Jansen Albert var i familie med Trein Pieter Jacob Bachersdatter, der ejede skipperhuset Vestgrønningen 3. Hun adopterede en af hans sønner, Jacob Dirchsen (Mørk), der efter hendes død overtog Vestgrønningen 3.

¹⁸ Facadeændringen fandt, ifølge murermester Valdemar Holm, Dragør, et sted i 1860'erne.

¹⁹ Skipperhuset er ikke den første bebyggelse på grunden, hvorfor oplysningen fra 1787 ikke kan bruges til en nærmere datering af bebyggelsen.

²⁰ Matrikelkortet fra 1811 viser, at grunden da strakte sig længere mod øst end bebyggelsen; det er altså muligt, at der oprindelig kan have været planlagt en længere bygning.

²¹ Forstuedøren i Jens Eyberts Plads 1 var en flammeret halvdør, en dørtype, som forekommer på Blichmanns tegninger, men som synes at have været kendt i Dragør også før hans tid.

²² Carl Bertelsen var broder til skipper og foged Jacob Bertelsen, Kongevejen 2 samt bedstefader til Neel Theis Carlsdatter, der senere blev gift med skipper Carl Jansen Jans, Vestgrønningen 18.

²³ Den førstnævnte gesimstype genfindes i ejendommene Kongevejen 10, Østfløjen til Wismarsstræde, Lodsstræde 15 samt udhusbygningen Fogedens Plads 13, og Kongevejen 9 – alle opført i 1780'erne eller begyndelsen af 1790'erne og alle med træk, der peger hen mod Blichmann. De tre sidstnævnte ejendomme var i øvrigt ejet af nære slægtninge til skipperhusenes

ejere. Den anden gesimstype ses endvidere som et bånd over gavlen Strandsstræde 2, formentlig hidrørende fra en ombygning foretaget mellem 1777 og 1793, samt på bageriet Strandstræde 8, opført af Blichmann.

²⁴ Det var til gengæld en af Dragørs største skibsredere, H.N. Jeppesen – bedstefar til skibsrederne Hans Isbrandtsen, New York og A.P. Møller.

²⁵ I københavnske vejvisere fra slutningen af 1700-tallet forekommer en grosserer Jens Lauritsen på Nytorv nr. 132. Her er formentlig tale om den grosserer Jens Lauridsen, der var en af staden Københavns 32 mænd, han døde i 1803 (V. Richter: 100 års dødsfald 1791-1890) Jens Lauridsen var den første, der forsøgte at udnytte dragørkonernes væveekspertise ved et egentlig fabriksanlæg, tillige havde storkøbmanden Niels Ryberg imidlertid haft et anseligt antal dragørkoner engageret som spindersker og væversker i tilknytning til sit spinderi i Køng. I 1830'erne og 50'erne forsøgte det at etablere egentlige væverier i Dragør, men heller ikke de blev af længere varighed.

²⁶ Formentlig efter hustruen Christiane Elisabeth Sofie Juel.

²⁷ Jacob Jacobsen Bacher var af en særdeles velstående familie. Hans farbroder var Pieter Jacobsen Bacher, Vestgrønningen 1, til hvis datter Trein skipperhuset Vestgrønningen 3 opførtes. Da Jacob Bachers fader af samme navn døde i 1819, 78 år gammel, blev hans bo opgjort til en værdi af næsten 5.000 rbdlr., heraf størstedelen i værdipapirer.

²⁸ Bygningen kan dog ikke umiddelbart sammenlignes med de øvrige, idet den oprindelig har været stråttækt. Hvad det indvendige snedkerværk angår, findes træk,

der nok kunne lede tanken hen på Blichmann.

²⁹ De Oederske efterretninger fra 1771 anfører i Dragør en bygningstømrer, fire snedkere, en forhenværende snedker, en murer samt en enke efter en murermester.

³⁰ Blandt skipperhusenes første ejere taltes to af periodens tre fogeder – den tredje var en broder til Jacob Bertelsen, Kongevejen 2. Størstedelen af disse skipperhusenes ejere gennem de første 50-70 år kan føres tilbage til tre familier, som var tæt sammenknyttet ved mange indbyrdes giftermål. Til disse familier hørte endvidere ejerne af de øvrige store og velbyggede ejendomme fra sidste halvdel af 1700-tallet, herunder de store ejendomme i byens sydlige udkant.

³¹ Landsarkivet for Sjælland. Schout-embedet i Store Magleby. Skifteprotokol 1812-21.

³² Disse æsker har formentlig været bemalede spånæsker eller flettede halmæsker, til opbevaring af tørklæder, bånd og andre mindre tekstiler.

³³ Landsarkivet for Sjælland. Schout-embedet i Store Magleby. Auktionsprotokol for Store Magleby 1815-21.

³⁴ Brystpaneler var ret almindeligt i Dragør i denne periode, de var oftest malede, men kunne undertiden være i egetræ med intarsia; også paneler fra gulv til loft forekom en del steder i denne periode. Over brystpanelerne stod væggene som regel pudsede og hvidkalkede, men voksdugstapeter forekom også en del steder.

Nyt fra lokalhistorien

Nyhedsblad fra Dragør Lokalarkiv
nr. 16. 2003

Udgivet af Dragør Lokalarkiv

Tekst: Gunvor Petersen

Layout og redaktion: Lis Thavlov

ISSN: 1395-5527

Illustration på forsiden:

Projekttegning til Dragør Kro udført af
J.H. Blichmann.

Original findes i Dragør Lokalarkiv.

Illustration på bagsiden:.

Det såkaldte „skipperhus“, der var
beliggende Kongevejen 2. Nedrevet i
1935.